

CERBERUS RHYNCHOPS (SCHNEIDER, 1799)

Door

A. Lie Goan Liong.

Cerberus rhynchops is een grijze waterslang, die in de moerassen langs de kust leeft.

Op de rug heeft deze slang dunne, zwarte dwarsstrepen, die soms erg onduidelijk zijn. De buikschubben van de vuilwitte onderkant hebben een meer of minder regelmatige zwartgrijze tekening en de sterk gekielde rugschubben geven de slang een ruw uiterlijk. Grote onderlinge verschillen in tinten en kleurintensiteit treft men bij *C. rhynchops* niet aan. Bij een tiental exemplaren bijvoorbeeld zal de een of ander alleen opvallen, doordat zij lichter of donkerder is dan de rest.

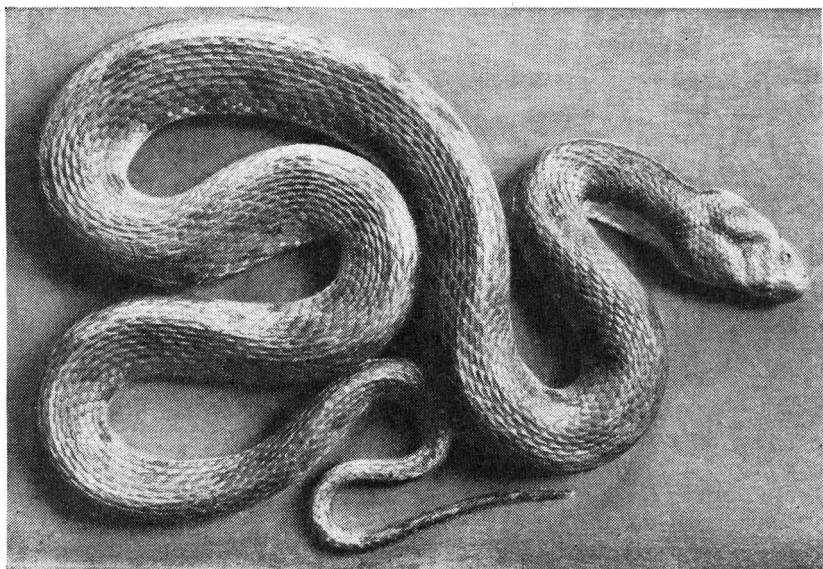
Anders is het bij *Homalopsis buccata*, een groeftandige, (giftige) zoetwaterslang. De algemene kleur van diverse exemplaren van deze slangensoort kan variëren van zwartgrijs, asgrijs tot roodbruin. Bij enkele zijn de dwarsbanden goed gemarkeerd bij andere heel wat minder, en bij uitzondering zijn zij wel eens wit en smal. Zo groot zijn de onderlinge verschillen voor mensen, die deze slang niet kennen, dat ze vaak menen, dat de verschillende exemplaren van *Homalopsis buccata*, die in mijn slangenbak rondkruipen, tot verschillende soorten behoren.

Een volwassen *Cerberus rhynchops* heeft een lengte van nog geen meter. Bij Kamal, een vissersdorpje ten Westen van Djakarta in het gebied, dat ik speciaal met betrekking tot deze slang onderzocht heb, worden exemplaren, die langer dan een meter zijn, zelden gevonden. De langste, die in mijn slangenbak terecht is gekomen, mat 103 cm.

C. rhynchops is giftig, doch voor de mens niet gevaarlijk. De achterste tanden van de buitenste tandenrij zijn gegroefde giftanden. Ze zijn ongeveer 2 à 3 mm lang en de groef loopt min of meer langs de buitenbocht. Dit laatste is kenmerkend voor giftanden in het algemeen.

Niet-giftige slangen, zoals *ularangon*, soms ook wel *ular lidih* genoemd (*Natrix vitata*), om er maar een te noemen, bezitten ook gegroefde tanden, ofschoon ze tot de gladtandigen worden gekeerd. De groef loopt echter langs de binnenbocht. De niet-giftanden van *Homalopsis buccata* bezitten overal groeven, maar deze zijn in vergelijking tot de groef van de giftand erg ondiep. De diepte van een gif geleidende groef heb ik eens gemeten en ze bedroeg voor een 3 mm lange giftand circa 0,4 mm op de diepste plaats.

Doordat de giftanden achter in de bek staan, hebben deze, bij de weinige keren, dat ik door *C. rhynchops* ben gebeten, naar alle waarschijnlijkheid geen wond gemaakt. Dit is misschien ook het

Cerberus rhynchops (Schneider)

Phot. Huysmans.

geval geweest bij de beten van *Homalopsis buccata* (ook een achtergroeftandige). Op een keer, na de zoveelste beet zonder gifverschijnselen, toen ik flink in mijn arm was gebeten, heb ik een hele tijd gewacht met het aanbrengen van kaliumpermanganaat om een eventueel effect van het gif af te wachten. Ook deze keer bleef het uit.

Ik heb *C. rhynchops* slechts in de volgende plaatsen aangetroffen: Tandjung Pasir, Kamal, Muara Angke en Antjol. Met andere woorden: in het westelijke deel van de baai van Djakarta. Volgens Dr. N. de Rooy moeten ze op Java ook nog bij Cheribon en Semarang voorkomen.

Het is misschien nuttig te vertellen, dat ik heel vaak slangen verkreeg van plaatsen, die in N. de Rooy: „The Reptiles of the Indo-Australian Archipelago” deel II, (1917) niet vermeld staan. ¹⁾

Slangen kunnen, net als andere levende wezens uit een streek verhuizen, zich verspreiden over andere gebieden, of in een bepaald areaal uitsterven. Dit wil zeggen, dat gegevens omtrent de aanwezigheid van een slangensoort op bepaalde plaatsen, aan veranderingen onderhevig zijn. Dergelijke veranderingen zijn helemaal niet denkbeeldig. Te Tjengkareng (halverwege Djakarta - Tanggerang)

1) Dat zijn dan nieuwe vindplaatsen die schrijver als „korte mededelingen” eens bekend moet maken (red).

kwam een 40 jaar terug nog de *ular tana h* (*Ancistrodon rhodostoma*) voor. De jongere generatie uit die streek kent nu deze adder helemaal niet meer. Dit merkte ik heel goed, toen ik hen op een keer een levend exemplaar voorhield. De oudere mensen uit Tjenkareng hebben het verdwijnen van de *ular tana h* opgemerkt. Ze houden bij het grassnijden dan ook in het geheel geen rekening meer met deze grond-adder, wat ze nog wel doen in de aangrenzende streken, zoals Muara Angke en Kampong Gusti, waar vorig jaar nog iemand werd gebeten.

Tjengkareng herbergt geen *ular tana h* meer, maar wel andere gifslangen: de cobra (*Naja naja sputarix*) en de *ular belang* (*Bungarus candidus*). Vorig jaar heb ik de zwarte spuwslang daar zeven maal ontmoet. In hetzelfde jaar werd mijn verzameling met vijf *ular belangs* vermeerderd. Bovendien werden mij twee gevallen gerapporteerd van slangenbeten. De slachtoffers waren, naar de symptomen te oordelen, door slangen gebeten, die tot de Elapidae behoorden (geen andere dus). Bij het eerste slachtoffer is de dood na een uur of twee ingetreden; de tweede is genezen. Hierover een andere keer meer.

Cerberus rhynchops wordt door de bevolking *ular air* genoemd. Deze naam is niet veelzeggend, omdat vrijwel alle waterslangen *ular air* genoemd worden. Soms wordt deze slang vanwege zijn dwarsstrepen ook wel *ular belang air* genoemd, een naam die ook veel gebruikt wordt voor *Homalopsis buccata*.

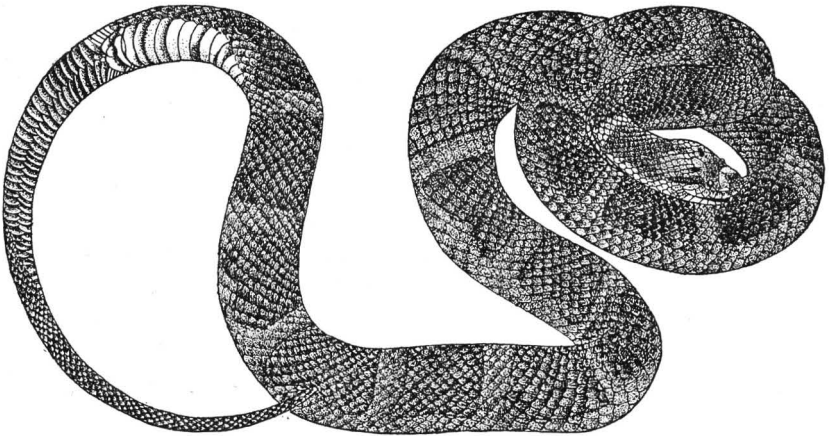
Zoals vele waterslangen is *Cerberus* levendbarend. In mijn slangenbak heeft een groot exemplaar een worp gedaan van 47 levende jongen. Gemiddeld waren ze ongeveer 10 cm lang en hadden de dikte van een griffel. Tussen de grootste en de kleinste was een verschil van 2 à 3 cm. De worp van *C. rhynchops* is aanzienlijk groter dan die van *Homalopsis buccata*, die bij mij nooit meer dan 7 levende jongen per keer heeft voortgebracht. De jongen van *Homalopsis* zijn dan ook veel groter: 15 à 18 cm. Ongelukkig is de hele worp van *Cerberus* in de daarop volgende maanden dood gegaan. Van de honger is het zeker niet geweest, want ik heb ze zien eten.

Het schijnt, dat slangen uit het brakwatergebied niet in mijn slangenbak kunnen leven. Er is geen enkele *C. rhynchops* of *Fordonia leucobalia* geweest, die het langer dan 5 maanden heeft uitgehouden. Missen ze misschien zout? Want de zoetwaterslangen houden het heel wat langer uit. Overdag is *Cerberus rhynchops* schuw, ofschoon zij soms aan het aas komen, dat uitgezet wordt om krabben te vangen. Met behulp van aas ving ik *C. rhynchops* ook wel. Dit gebeurde gewoonlijk overdag. De vangst per keer was uitermate schraal. Maximaal bedroeg de buit vrijwel bij iedere tocht van een halve dag, maar één slang. Naar aanleiding van de ervaring van de Heer P i e t e r s, ging ik het op een keer 's nachts proberen.

Een ongelooflijk aantal exemplaren van *Cerberus rhynchops* verhuisde toen in drie tochten van gemiddeld anderhalf uur van Kamal naar de bak: n.l. 36 stuks. Hieruit is al heel goed te zien, dat onze *Cerberus* een nachtdier is. Wat ik op de eerste nachtelijke tocht aan slangen gezien heb, zal ik niet gemakkelijk vergeten. Vrijwel overal waar water was, waren slangen. In kreekjes van enkele centimeters diepte, door het vloedwater veroorzaakt, bevonden zij zich: grote en kleine. In vieze goten lagen zij soms in groepen van drie tot vijf stuks bij elkaar. Aan de kant van de visvijvers kropen er verscheidene. Zoals U uit het voorgaande bemerkt zult hebben, was het die nacht hoog water. Dit schijnt invloed te hebben op het te voorschijn komen van de reptielen. De keren, dat ik er daarna geweest ben en het geen vloed was, zag ik heel wat minder slangen.

De beste manier om *Cerberus* 's nachts te vangen is wel die met de hand en flashlight. Als men niet van zijn greep zeker is, dan vormen twee lange, dikke kousen, over de hand aangetrokken, voldoende bescherming. De dieren reageren nauwelijks op het licht, zodat ze letterlijk voor het grijpen liggen.

Eigenaars van visvijvers bij Kamal en verder landwaarts liggende streken, gedragen zich erg passief ten opzichte van de vis-etende slangen. Waarschijnlijk is dit ook op andere plaatsen het geval. Ik heb nog nooit meegemaakt of gehoord, dat ze ook maar de minste poging ondernamen om de visrovers uit te roeien. Het uitroeien van waterslangen is praktisch onmogelijk, maar men kan het aantal in een gegeven gebied aanzienlijk verminderen. Zo heeft een complex sawah's voor ongeveer anderhalf jaar geen enkele waterslang geleverd na maandenlange intensieve jacht op deze dieren. In een vis-

Homalopsis buccata (L.)

del. Abdul Kadir.

vijver van ongeveer 50 bij 20 meter werden gedurende een jaar ongeveer 30 waterslangen gevangen. Nu worden daar slechts af en toe 1 of 2 exemplaren signaleerd.

De verschillende exemplaren van *ularbelang*, die ik in gevangenschap heb, hebben ieder hun eigen kooi. Dit is nodig, want toen dit niet het geval was, deed zich afgezien van de vele vechtpartijen, een geval van kannibalisme voor, waarbij het niet ging om het betwisten van een prooi. *C. rhynchops* is daarentegen heel wat socialer van aard. Onder de pannen, die in de plassen van de slangenbak liggen, kunnen zij met alle andere waterslangen¹⁾ vredig in een kluwen rusten, zodat bezoekers menigmaal opmerkten, dat mensen aan deze slangen een voorbeeld kunnen nemen.

UIT DE AFDELING PALEMBANG

Excursie op 2 Augustus 1953.

Ondanks ingewonnen adviezen van experts, die indrukwekkende getijtafels raadpleegden en de uren van de hoogste waterstanden van de Musi-rivier voor een reeks Zondagen opgaven, viel de oorspronkelijke opzet dezer excursie vrijwel geheel in het water door gebrek aan dit vocht. Hoe dit ook zij, een klein deel der plannen kon toch worden uitgevoerd nadat de gegadigden, die in flinken getale waren opgekomen, zich in drie sampans hadden ingescheept. Van natuur-beschouwing is op de Sekanak (een zijstroompje van de Musi) echter weinig gekomen, doch niettemin was het een interessant tochtje tussen de duizenden palen waarop een groot deel van Palembang is gebouwd. Reeds voor de grens van de stad bereikt was, geboden modderbanken en gezonken bomen rechtsomkeert; op het uitgangspunt teruggekomen werd besloten de Musi-rivier af te varen tot Sungei Gerong. Uiteraard gaf ook dit traject weinig gelegenheid tot natuurstudie, doch de schilderachtige aanblik van de honderden op vloten gebouwde toko's en huizen vergoedde veel. Tot algemene vrolijkheid kwam het toeval onze oogmerken enigszins tegemoet, toen een tegenligger een vreemdsoortig opgezette tijger bleek te bevatten. Voorts werd nog een vliegende marabu waargenomen alsmede enige zilverreigers (*Egretta intermedia*).

P v GB

¹⁾ *Homalopsis buccata* (Linné); *Fordonia leucobalia* (Schlegel); *Enhydris enhydris* (Schneider), en *E. plumbea* (Boie.)